

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: ХРИСТО ШАЛДЕВЪ РС III 8 / 1936 г/д

Редакция и администрация: ул. „Лавеле“, № 16, телеф. 19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окржно № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г. и отъ Дирекцията на Обновата

ILLUSTRATION d'„ILINDEN“ Redaction et administration: rue Lavelé, 16. — Sofia, Bulgarie

Н а ш а т а б о р б а

1. Поява и същина на Македонския въпросъ

Презъ епохата на възряждането патриотическият *поривъ и националният* идеалъ на всички българи бѣ единъ: *просвѣта и свобода на цѣлокупния български народъ*, и въ устрема на борбата за църковна и политическа свобода отъ всички крайща на своята земя тѣ вървѣха ржка за ржка като единъ човѣкъ.

Десетки години се минаха въ борба, въ която българитѣ отъ Добруджа, Мизия, Тракия и Македония се калѣха, до като, най-последъ, следъ Априлското въстание настъпи руско-турската освободителна война, която завърши съ С. Стефанския миренъ договоръ.

Велика бѣ радостта у всички българи, когато се узнаха границитѣ на С. Стефанска България, но голѣмо бѣ огорчението на македонскитѣ българи, когато следъ малко време се оповестиха решенията на Берлинския конгресъ. Възстанията въ Разложко, Кресненско, Малешевско и Пиянечко, станали непосредствено следъ е Берлинския конгресъ, бѣха общонароденъ протестъ противъ решенията на последния, безъ да трогнатъ никого. Цѣла Македония, тая класическа българска земя, както и източна и западна Тракия останаха подъ турско робство при платоническото обещание, че въ тѣхъ скоро ще се въведатъ реформи за самоуправление, а Моравско и северна Добружа послужиха за размѣнна териториална монета.

Берлинскитѣ конгресъ разпокъса С. Стефанска България и раздоби *българския въпросъ*, който две години по-рано въ Цариградската конференция (презъ 1876 г.) бѣ разглежданъ отъ сжщитѣ велики сили въ цѣлата негова съвкупность като *единъ, български въпросъ*. Въ Берлинъ великитѣ сили създадоха отъ Мизия и южна Добруджа *княжество България*, отъ по-голѣмата частъ на Тракия — самоуправляваща се областъ *Источна Румелия*, а за *Македония*, която изцѣло остана подъ турско владичество, — съ чл. 23 отъ Берлинския договоръ, — се предвиждаха реформи за самоуправлението ѝ. По такъвъ начинъ, чрезъ раздробването на общобългарския въпросъ, великитѣ сили създадоха *отдѣленъ, македонски въпросъ*.

Но македонскитѣ българи редъ години следъ освобождението на България живѣеха съ великобългарския доосвободителенъ идеалъ, понасяйки турското робство и жестокоститѣ на Хамидовия режимъ, при който чуждитѣ пропаганди, подпомагани отъ турското правителство, свободно се ширеха изъ цѣлата македонска земя, и, насърдени отъ дѣлото на източнорумелийскитѣ революционери, въ името на самозапазването си, на 23 октомврий 1893 год. въ Солунъ туриха основитѣ на Вътрешната македонска революционна организация (*ВМРО*) съ ясно формулирано политическо вѣрю: *автономия на Македония*. Съ това македонскитѣ българи направиха единъ възходенъ политически завой въ начина за осъществяването на националния си идеалъ, направиха едно отклонение отъ своето великобългарско доосвободително политическо вѣрю.

Трѣбва да се подчертае, че въ *основата си* македонскитѣ въпросъ и сега си остана *български*

въпросъ, защото населението на Македония въ мнозинството си, въ компактната си маса изъ цѣлата македонска земя бѣ българско, защото, чрезъ решението на Берлинския конгресъ великитѣ сили го създадоха *като клонка отъ общобългарския въпросъ*, защото македонскитѣ българи сами се заеха съ разрешението на своя въпросъ, подтикнати отъ *национално съзнание* и отъ закона за *национално самосъхранение* и защото самото българско общество и неговото правителство гледаха на него като на свой *националенъ и териториаленъ въпросъ*. Така само се обяснява популярността на македонския въпросъ срѣдъ интелегенцията и широкитѣ маси въ царството и изблика на съчувствието имъ за поспорошното му разрешение, както и симпатиитѣ на великитѣ сили къмъ него и старанията имъ сжщо за постепенното му разрешение. Но понеже македонскитѣ въпросъ бѣ създаденъ въ Берлинъ отъ великитѣ сили, поради обстоятелството, че въ Македония се срещаша и прелепата интереситѣ на тия сили, то той сжщевременно бѣ станалъ и *европейски въпросъ*. Следъ Берлинския конгресъ Македония изпъкна като областъ, чрезъ която Австро-Унгарската империя трѣбваше да слезе на Бѣлото море или да послужи като размѣнна териториална монета, щото Русия да стигне по сухия пѣтъ до Босфора и Дардонелитѣ, — да излѣзе сжщо на Бѣлото море; чрезъ македонския въпросъ, тѣзи две заинтересовани велики сили можеха да манипулиратъ въ своята близко-източна политика, както и въ политиката имъ на Балканитѣ. Поради това, на трето мѣсто, македонскитѣ въпросъ изпъкна и като *балкански въпросъ*.

И наистина, следъ Берлинския конгресъ Македония вече стана ябълката на раздора между тритѣ балкански държави — България, Сърбия и Гърция. За българската външна политика разрешението на Македонския въпросъ бѣ не само *националенъ*, но още *държавенъ и териториаленъ*, тѣй като Македония бѣ откъснатата земя отъ С. Стефанска България. За Сърбия и Гърция той бѣ сѣмо държавенъ и стопански въпросъ; за туй политиката на тѣзи две държави спремо Македония бѣше чисто империалистическа и съ егоистична тенденция да не би при евентуално освобождение и присъединение на Македония къмъ България, последната се увеличи и наложи своята хегемония на Балканитѣ.

Така, че възприемането и провъзгласяването на автономния лозунгъ отъ страна на македонскитѣ българи не е милолѣтно увлѣчение или настроение, както днесъ въ България мнозина казватъ, а е обективно обмислена, непротиворечаща на общобългарския идеалъ формула, имаща задъ себе формални, политически и национални солидни основания. Конкретно изразени, основанията ѝ сж следнитѣ:

1. Че членъ 23 отъ Берлинския договоръ задѣляваше Турция да въведе сомоуправление въ Македония, подобно на това въ о. Критъ;

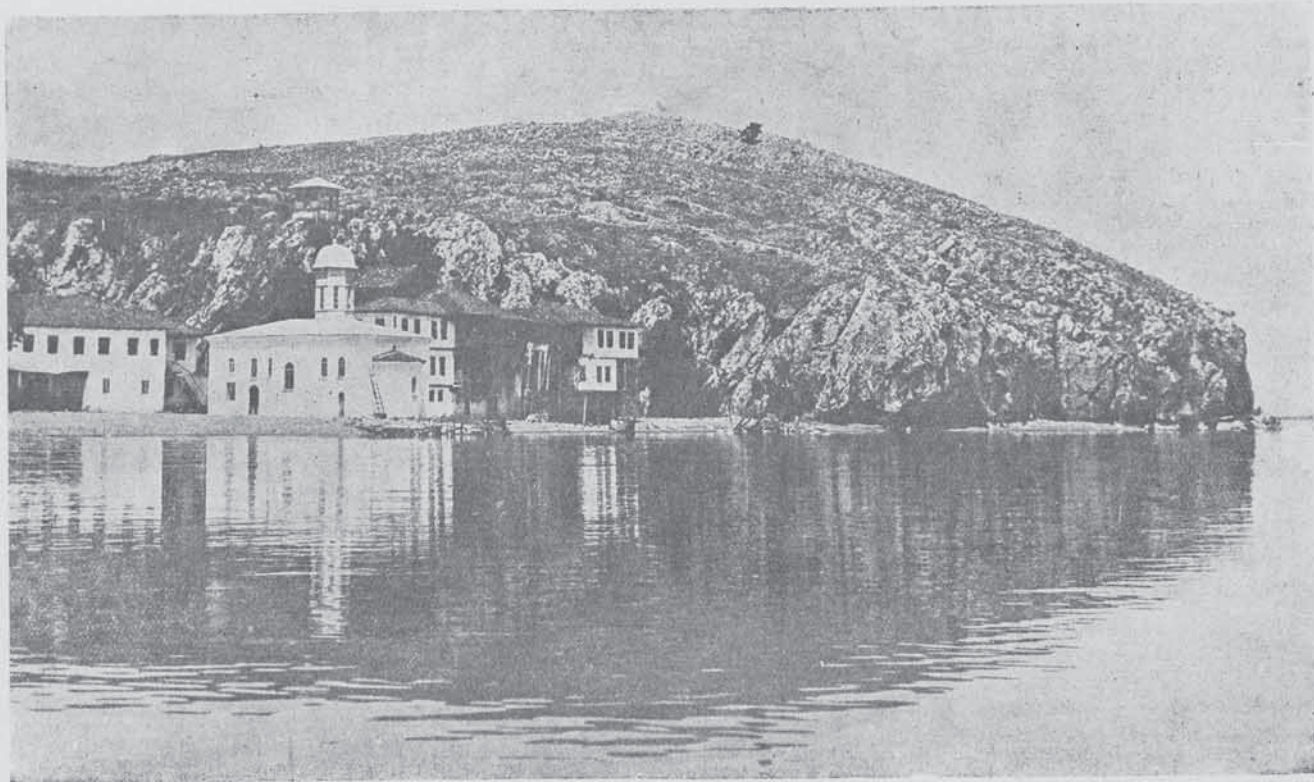
2. Че великитѣ сили — по силата сключенитѣ между тѣхъ и турското правителство договори — имаха право да покровителствуватъ християнскитѣ народи въ Отоманската империя;

3. Че Македония, като закржлена въ географско и етнографско отношение единица, намираща се изцѣло въ предѣлитѣ на Отоманската империя и заемаща приблизително еднакво пространство съ това на свободнитѣ балкански държави — Гърция, Сърбия и България — съ свои две удобни пристанища на Бѣлото море, — има право на съществуване като самостоятелна политическа единица;

4. Че въ самоуправляващата се Македония етническитѣ елементи ще запазятъ своята физиономия и свободно ще се развиватъ;

5. Че чрезъ исканата автономия се омало-

Тия бѣха съображенията на основателитѣ на Вътрешната македонска революционна организация, когато при турянето на основитѣ ѝ възприеха и провъзгласиха *автономния лозунгъ*. Но лозунга имъ не бѣ разбранъ въ неговата ширина и далновидностъ, поради което български държавници и общественици таксуваха водачитѣ на революционното движение като *сепаратисти*, а самото имъ движение — за *сепаратично*. Спекулирайки съ тия понятия и правейки съ македонския въпросъ вътрешна партийна политика, нѣколко години следъ основаването на ВМРО създадоха се

Монастирътъ Калище край Охридъ:

щаваха и се отблъскваха претенциитѣ и империалистическитѣ намерения на правителствата на съседнитѣ държави спремо Македония, както и евентуалното имъ споразумение за дѣлежа ѝ

и 6. че чрезъ извоюваното автономно управление на Македония и обособяването ѝ въ самостоятелна политическа единица еднажъ за винаги се премахва ябълката на раздора между тритѣ Балкански държави и се стига до последния етапъ за сближението имъ.

условия и се появиа борбитѣ между *върховисти* и *централисти* (автономисти), въ основата на които борби лежи *недоразумение*, борба на два политически мирогледа за разрешението на македонския въпросъ — това на свободнитѣ българи, носители на доосвободителния великобългарски идеалъ и онова на поробенитѣ македонски българи-автономисти.

Хр. Шалдевъ

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: ХРИСТО ШАЛДЕВЪ

Редакция и администрация: ул. Пиротъ, № 5, телеф. 19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара, Отдѣленъ брой 15 лв

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окржно № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г.

ILLUSTRATION d'„ILINDEN“ Redaction et administration: rue Pirot, 5. — Sofia, Bulgarie

Д е б ъ р ъ

Ти утро сребролико и слънце на възходъ
Си, Лебъръ, градъ стариненъ и съ искренъ си народъ,
Що своето обича и скланя си чело
Предъ башини завети и родното дѣло!

Отъ далнинитѣ сини те гледа тжно Шаръ,
Надежда той ти праща като на скжпъ другаръ,
А Стогово съ горчиви налѣни е очи,
Вищарица чело си навжсила, мълчи!

Сцена изъ драмата „Македонска кървава сватба“ — Заграбването на Цвѣта

Н а ш а т а б о р б а

2. Нейнитѣ предпоставки

Македонското освободително движение, което е вписано вече въ историята на българитѣ и балканскитѣ народи, въ днешно време отъ едни се отрича, отъ други се пренебрѣгва, а отъ трети се таксувало и се таксува като паталогическо явление, което съ течение на времето само по себе ще изчезне като времененъ исторически епизодъ. Както едниѣ, така и другитѣ изглежда не познаватъ или не искатъ да видятъ неговитѣ далечни и дълбоки причини,

които сж го създали, които сж го крепили и които и сега го крепатъ.

Най-главната предпоставка за появата и сществуването на македонското освободително движение лежи въ *съзнанието* на македонскитѣ българи да се запазятъ като българи и, следователно, отъ край време и сега то се характеризира като *народно, националистично движение*. За да се пояснимъ, нека бѣгло разкриемъ страницитѣ на македонското минало.

Когато през V-VII вѣкове славянскитѣ племена се заселили компактно въ Балканския полуостровъ, когато тѣ стигнали до брѣговетѣ на Бѣлото и Синьото морета, навлѣзли дълбоко въ чисто грѣцкитѣ области Епиръ и Тесалия и се предали на миренъ земеделски животъ, тукъ се срещнали два свѣтогледа, две култури — *елинската* и *славянската*, между които се почва борба за преобладаване и самозащита: елинската култура се стреми да погълне славянитѣ, да ги претопи, а славянитѣ се борятъ да се запазятъ като народъ, да запазятъ

Мъгленки,

своята самобитна и още въ младенчество култура. Отначало външниятъ изразъ на тая борба сж били войнитѣ между славянскитѣ племена и Византия, тѣхната гостоприемница. Поради това, мѣстнитѣ славянски князе, главно тия отъ край-граничната частъ на тѣхнитѣ нови поселища на юго-западна Македония и крайбрѣжнитѣ области изпърво по силата на истинката за самозапазването си, а после по съзнание, се съюзаватъ и почватъ борба съ застрашаващия ги елинизъмъ. Борбата между славяни и елини, между славянската и елинска култури, почва и продължава съ вѣкове.

По-късно, когато тия земи влизатъ въ границитѣ на дунавска България, когато при Бориса и Симеона българитѣ и славянитѣ масово приеха християнството и като за борбата имъ се сдобиха съ родна черква, родна иерархия и родна писменостъ, между славянитѣ въ юго-западна Македония се подвизаватъ и действуватъ въ полето на църквата и училищата Охридскитѣ първоучители Климентъ и Наумъ, които, въвеждайки въ черквитѣ и училищата славяно-българската писменостъ и бо-

гослужение и създавайки плеада свои последователи и ратници, *осъзнаватъ* цѣлата славянска маса въ *народностно отношение* — успѣватъ да я обединатъ въ *една българска народност*. Отъ сега вече *българското национално съзнание* въ тази порано раздробена на малки племена човѣшка маса постепенно крепне: въ нея постепенно се оформява славяно-българския свѣтогледъ, който се изправя като мощна крепостъ срещу елинизма. Последниятъ, като по-гъвѣкъ и съ вѣковни традиции, макаръ и бавно, има успѣхи и, използвайки учението и институтитѣ на новата вѣра, при царуването на царь Петъръ, прониква въ царския дворъ, въ дворцитѣ на свѣтската и духовна аристокрация въ източна България, и прави свои завоевания подъ формата на проповедвания отъ Византия *ортодоксализъмъ, единоверие*. Появата на богомилството, което [се разпространява между широкитѣ народни маси, и най-вече, между тия въ Велешко, Тиквешко, Прилепско и Мъгленско, е реакция противъ вмѣкналото се въ българскитѣ срѣди византийско влияние, противъ елинската разпадаща се култура, заплашваща съ сжщото и славяно-българското свѣтозрение. И въ тоя сждбоносенъ моментъ западно-българскитѣ князе, предупреждавайки своя суверенъ отъ лошитѣ последици на появилия се опасенъ врагъ срѣдъ българскитѣ обществени срѣди, се съюзаватъ и почватъ борба противъ чуждото и опасно влияние. Борбитѣ на комитата Никола и неговитѣ съюзници — князе отъ западна България — Македония съ двороцвата камарила на царь Петра и борбитѣ на Самуила съ Василия II Българоубица не сж друго, освенъ борба за надмощие въ полуострова на славяно-българската или елинската култури. Самуиловиятъ противникъ Василий II победи, но той не може да се справи и да победи *духа и съзнанието* на покоренитѣ българи въ завладенитѣ земи: той бѣ принуденъ да запази привилегиитѣ на мѣстнитѣ български князе, а сжщо да даде широки права за самоуправление на Охридската архиепископия, която, като *всебългарски* църковенъ институтъ, както презъ 150 годишното византийско иго, така и презъ 500 годишното турско робство, ревниво е пазила своитѣ привилегии, а заедно съ това е пазила и *националното съзнание на паството си* въ своя диоцезъ.

Петстотингодишното турско робство е страшно изпитание за българина: съ отнимането на политическата му свобода, непосредствено следъ това се отиѣ и духовната му свобода, като паството на цѣлия Търновски патриархатъ бѣ подчинено на Цариградската патриаршия; унищожено и пропѣдено бѣ цѣлото българско гражданство и аристокрация, като на тѣхно мѣсто бѣха заселени турци и мохамедани; обезземлено бѣ цѣлото българско население и обрнато въ безправна рая; българитѣ умишлено бѣха подведени въ общото понятие *румъ мелетъ*, за да бждатъ забравени по-късно отъ цѣла Европа. Но при все това националното съзнание у българитѣ презъ петвѣковното турско робство, ако не пламтѣше, тлѣеше въ душата имъ, и когато презъ втората половина на 18 вѣкъ Цариградската патриаршия, въдушевлявайки се отъ панелинската мегали идея за възстановяването на Византийската империя, унищожи и Охридската архиепископия съ целъ да елинизира славяно-българското и поство, непосредствено следъ това последното почва да реагира: изъ неговата срѣда се явиха О. Паисий Хилендарски отъ Самоковската епархия, Якимъ Кърчовски и Кириль Пейчиновичъ отъ Скопската епархия, братя

Миладинови, гр. Пърличевъ и К. Шапкаревъ отъ Охридската, Жинзифовъ и Джиното отъ Велешката и Пелагонийската, архимандритъ Павелъ Кониковский и Държиловичъ отъ Воденската, Теодосий Синаитски отъ Полянино-Кукушката и много други, които заговориха за родна черква, родна иерархия и реодна школа. Следъ тѣхъ почва да върви цѣлия народъ. Примѣра на Скопяни, които въ 1829 г. поискаха родна иерархия и родно училище, последваха велешани и прилепчани, пелагонийци, езерци и охридяни, костурчани, воденци и боимци, полянино-кукушани и др.

Почнатата борба, известна подъ името *гръко-българска църковна распря*, е борба за надмощие на дветѣ съседни култури — славяно-българската и елинската. Тя се завърши съ учредяването на Българската екзархия и еманципирането на българитѣ *като народъ*, въпреки голѣмитѣ пречки, които му се правѣха въ продължение на вѣкове.

Въ борбата за *самозапазване на нацията* по-късно се поставиха *нови цели* и усилията на цѣлокупния български народъ се увѣнчае съ политическото освобождение на голѣма частъ отъ българскитѣ земи. Въ тая борба взеха участие драговолно хора отъ

всички краища на българската земя, хора отъ различно обществено положение и класи: тя се водеше отъ цѣлия български народъ спонтанно и съ пълнѣн идеализъмъ. Материалнитѣ щети, физическитѣ страдания, честитѣ арести и изпращания на заточение въ М. Азия и С. Африка се посрещаха отъ българитѣ въ Македоня съ истински стоицизъмъ.

Бѣгло набѣлязанитѣ моменти изъ далечното и близко минало на българитѣ ни показватъ, че идеята за политическа свобода се е носила въ съзнанието имъ още въ сръднитѣ вѣкове, че тя е зрѣла въ тѣхната душа и презъ турското робство и че най-силно тя се наложила презъ епохата на възраждането, когато чувството за самозапазване е било най-силно. Въпреки извънредно труднитѣ и сложни условия, при които македонскитѣ българи бѣха поставени, пъкъ и сега сж поставени, борбата имъ за самозапазване като народъ не спираше: тя се е налагала и се налага по силата на географското положение на македонската земя, по силата на наложенитѣ ѝ протиеостествени политически граници и дѣлежа ѝ и по силата на историческитѣ закони, които въ живота на народитѣ скокове не търпятъ. Поради това *македонската борба сжществува*.

Хр. Шалдевъ